

Tabuer, forlegenhet og seksualitet

Janne Bromseth

Stipendiat, Institutt for tverrfaglige kulturstudier, NTNU

Forestill deg følgende scenario: Kari har nettopp truffet drømmemannen Knut. Hun bestemmer seg for å fortelle foreldrene om det ferske forholdet mens de sitter rundt middagsbordet en søndag. Men de blir ikke glade på hennes vegne. De ser rare ut i ansiktet og sier ikke noe mer om den saken på en stund. Hun forteller om sine følelser for Knut til et par nære venninner. De blir også rare i fjeset, men uttrykker også glede, om enn noe anstrengt. Men så sier de at de er glade i henne uansett! Kari og Knut går ofte hånd i hånd i byen. De opplever ofte at folk stirrer på dem, før de trekker blikket til seg og ser brydd bort.

Hvis du nå bytter ut Knut med Kine, faller plutselig brikkene på plass, bildet blir gjenkjennelig og «normalt». Det kalles «heteronormativitet» – heteroseksualitet som den tatt-for-gitte seksualitetsordninga i vårt samfunn. Den ligger til grunn for strukturelle rettigheter og produseres gjennom ulike former for sosial praksis. En av de tingene som jeg er opptatt av, både politisk, faglig og personlig, som forsker og lesbisk, er hvordan heteronormativitet – og andre former for normativitet – skapes i hverdagslig samhandling, og maktperspektiver knytta til dette. For eksempel gjennom tabuisering og taushetsbelegging.

I alle samfunn fins det tabuer – følsomme te-maer som man ikke bør snakke om, eller som i det minste er vanskelig å snakke om. Seksualitet er ett av disse, i likhet med død og sykdom som klassiske eksempler. Eller tyskere og krigen. Skyld og Skam er to viktige bidragsyttere i hvordan tabuer skapes og opprettholdes – og de samarbeider ofte med Makt. Sammen er de en kraftfull liten trio. I den norske kulturen har vi, som antropologen Marianne Gullestad har påpekt, i tillegg en likhetsnorm som gjør synliggjøring av forskjell generelt – og spesielt hierarkisk forskjell – til noe ubehagelig.

Et samfunn bygd på uttalte verdier om likhet, som det sosialdemokratiske, er på mange måter en god ting som vi må fortsette å kjempe for å bevare. Samtidig: Underliggende maktstrukturer knytta til integrerte normalitetsforståelser skapes og opprettholdes gjennom kulturell praksis. Her inngår tilsløring av hierarkisk forskjellighet som en viktig del som vi helst ikke vil gjøres oppmerksomme på fordi det vekker et ubehag. Dette gjelder ikke bare seksuell orientering, men også andre identitetskategorier som kjønn og etnisitet. Et eksempel knytta til kjønn er feministers påpekning av at ja, menn utfører mer omsorgsoppgaver enn før i heteroseksuelle parforhold, men kvinner tar fremdeles mindre lønna arbeid og mesteparten av husarbeidet. Dette er noe både menn og kvinner aktivt er med på å begrunne ved å peke på sine egne valg som tilfeldige individuelle løsninger. Ingen kjønnstilknyttede ulikheter her – vi er da likestilte, vi? Historier om tydelige kjønnsrelaterte forskjeller kommer ofte ikke opp til overflata, fordi det rett og slett er litt flaut – et tegn på at man ikke kan skape en god situasjon for seg selv.

Å leve i en identitetskategori som er i minoritet underordna en majoritet i en dikotom hierarkisk struktur, byr på stadige møter med tabuer og taushetsbelegging. Dette har vært mye diskutert i forbindelse med etnisitet og «innvandrere» – og har sine klare paralleller i forhold til seksuelle minoriteter – på en noe annen måte enn kjønnsurettferdighet. (Et eksempel på dette er debatten mellom Shabana Rehman og Marianne Gullestad i sommer).

For min egen del vil jeg ti ganger heller ha for mange dumme spørsmål eller kommentarer enn taushet

Anne-Jorunn Berg med flere har noen interessante betraktninger i forhold til hvordan de som hvite radikale forskere selv forholdt seg aktivt til det å tilhøre majoriteten når de skulle gjøre et prosjekt på bruk og forståelse av kategorien innvandrerkvinnene. En viktig innsikt var at de for det første sjelden hadde tenkt på seg selv som «hvite» i det hele tatt. De situasjonene hvor de hadde blitt bevisst på det, var i møter med «de andre» – mørkhudede etniske minoriteter – som på en eller annen måte gjorde dem bevisste på forskjelligheten. Disse øyeblikkene bidro ofte til å vekke en skamfølelse over å tilhøre hvite privilegerte majoriteten, noe som i sin tur førte til et behov for å dekke til forskjellen, blant annet ved å forholde seg taust til temaer som kunne synliggjøre den.

Produksjon av tabuer gjennom taushetsbelegging er et velkjent fenomen som oftest blir tydelig når den blir brutt – eller gjøres til gjenstand for humor. Det kan også være en effektiv maktstrategi for å opprettholde undertrykking, selv om det ofte ikke er intensjonen. Når for eksempel en nær slektning av meg stadig spør om jeg har fått «en kavaler» selv om hun har sett meg i homoparader opptil flere ganger, hva handler det egentlig om? Ved å forholde seg taust til det triste faktum at jeg er «en sann» tar hun fra meg respekten – og stoltheten. Heteromajoritetens skam trigger min egen skam. Jeg mener – jeg digger å få «homopris» hos frisøren så dyrt som det har blitt, men i bunnen ligger en fortolkning av meg som jeg ikke går med på; en slags klam kristentoleranse som nettopp utgår fra en taus underliggende medlidenhet med de «unormale», med seg selv som norm.

Det er en utfordring å møte taushetsbelegging av hierarkisk forskjell som bunner i en velment intensjon om ikke å gjøre «den andre» forlegen – når det ofte er ens egen forlegenhet og usikkerhet som ligger bak. En felles anerkjennelse av at andre har færre rettigheter og kulturelle ulemper på grunn av kjønn, etnisitet eller seksuell orientering, og erfaringer knytta til dette, er ikke det samme som at individet er et stakkarslig offer som man ikke kan forholde seg kritisk til på linje med andre folk, eller en som til enhver tid er representant for en eller annen gruppe. Jeg mener ikke at det er enkelt – balansegangen kan være hårfin, og vi risikerer å trække i baret. Men for min egen del vil jeg ti ganger heller ha for mange dumme spørsmål eller kommentarer enn taushet. Da går det i det minste an å møtes. Så lærer man kanskje noe nytt?

Referanser

Berg, A.-J. (2004). *Taus Forlegenhet? Rasialisering, hvithet og minnearbeid*. Under publisering.

Berg, A.-J. & Lauritsen, K. (2002). *Italesetting av hvithet. Feministisk erfaringsarbeid som metode*.

Rapport STF38 A02506, SINTEF IFIM, Trondheim.